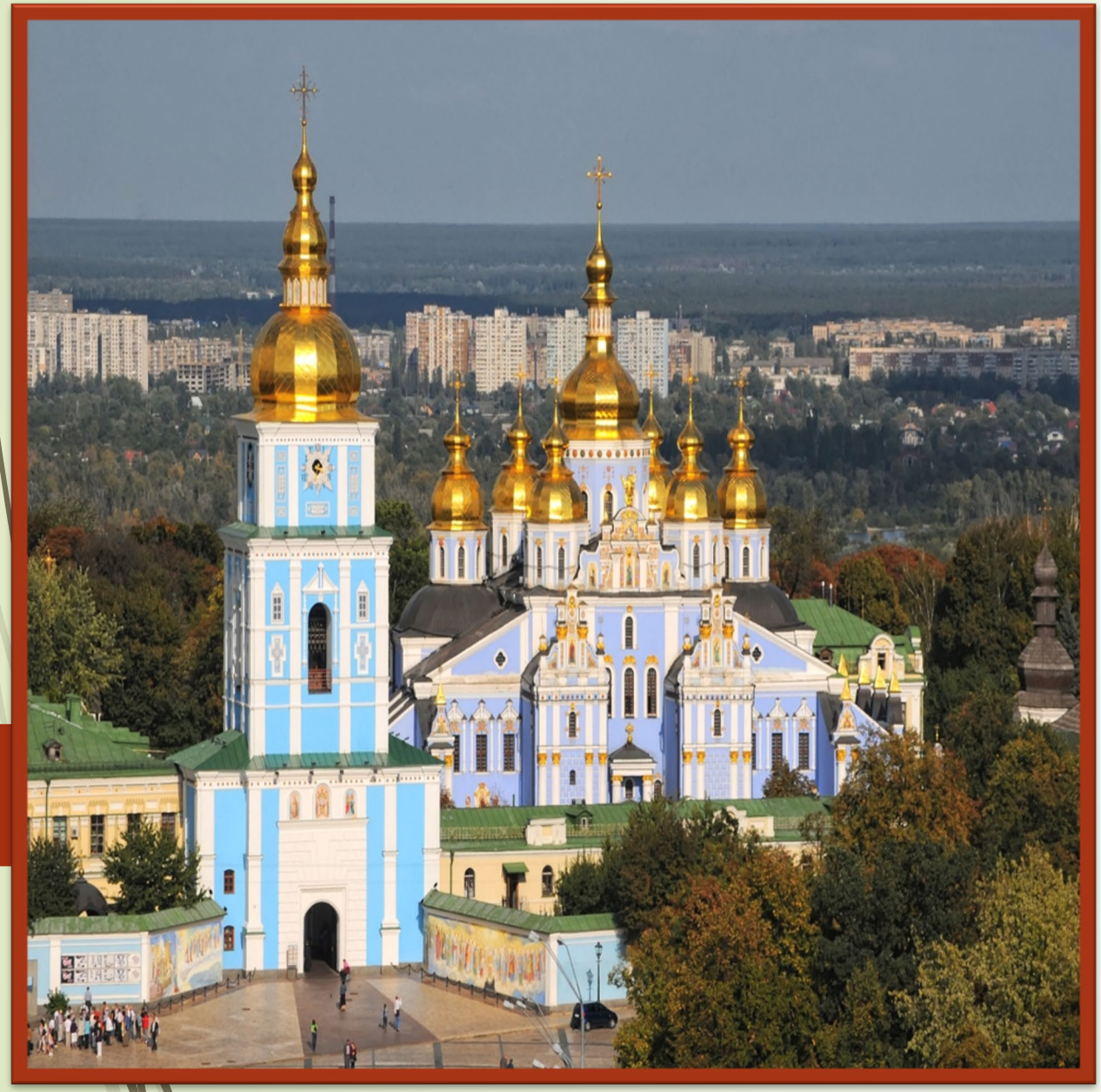

Труднощі формування єдиної православної церкви України

Розбудова незалежної Української держави виявила тяжку історичну спадщину, що дісталася Україні в царині церковного життя та державно-церковних стосунків. Уся наша історія переповнена спробами використання церкви як фактора геополітичних змін, етатистськими виявами держави щодо церкви, намаганням відродити церкву, яка б стверджувала національну самобутність народу та його природне право на свободу, а також спробами її нищення, нівелювання та уніфікування

До XI ст. церква була єдиною, але у **Римі** був **Папа Римський** , а у **Візантії – Патріарх**, якого призначав імператор .Частина народів прийняла християнство від Риму, а частина від Візантії. Але Папа Римський хотів, щоб усі країни підпорядковувались йому. Обидві церкви мали різні обряди, мову богослужіння. вчення.

У 1054 р. ВІДБУВСЯ РОЗКОЛ ХРИСТИЯНСТВА НА ДВІ ЦЕРКВИ.

- Початки християнства на Українських землях.
- Київська Митрополія (X–XIII ст.)
- Розділення Митрополії Київської і всієї Руси на дві – Київську і Московську.
- Українська Православна Церква (Київська Митрополія) у синодальний період (1686–1721).
- Православна Церква на українських землях в складі Російської імперії у XIX – поч. XX ст.
- Спроби до автокефальної православної церкви.
- Українська Православна Церква в роки Другої Світової війни (1939–1945).
- Православна Церква в Україні після Другої Світової війни.
- Здобуття Патріаршого Томосу про автокефалію Православної Церкви України.

Початки християнства на українських землях

Про християнство у Київській Русі засвідчують арабські джерела 912-913р. А також Русько-візантійська угода 944 року між князем Ігорем і греками, засвідчує про християнське віросповідання частини учасників руського посольства та існування у Києві християнської Церкви святого Іллі. Потім княгиня Ольга прийняла християнство у Константинополі в 957 році.

До виведення християнства на Русі спонукала потреба розвитку економічних, політичних та культурних зв’язків з сусідніми християнськими державами.

У 986 році візантійський імператор Василій II, який опинився в скрутному становищі після поразки в Болгарії звернувся до Володимира за допомогою. Володимир відмовив, але зажадав руки грецької царівни Анни, сестри імператора. Василій II йому відмовив.

Коли влітку 987 року проти Василія II виступив його воєвода Варда Фока, який проголосив себе імператором Візантії, а Володимир взяв Херсонес (Корсунь) тоді Василій II змушений був погодитись на шлюб Володимира з Анною, але при умові, якщо він прийме християнство. Військо Володимира перемогло заколотників у Візантії, а влітку 988 року він був охрещений в Церкві св. Якова в Херсонесі й одружився з Анною.

Київська Митрополія (X–XIII ст.)

Київська Митрополія у Київській Русі заснована на початку 990-х рр. Її першим митрополитом, за церковним переданням, вважається святитель Михаїл Київський. З X ст. поступово склалася організація церковного життя в Київській Митрополії. Під час правління князя Ярослава Мудрого в 1051 р. в соборі Софії Київської було поставлено митрополита Київського і всієї Руси Іларіона.

За час існування Києво-Руської держави отримали розвиток нові галузі церковного життя. З'явилися церковно-юридичні пам'ятки Номоканон і Кормчі книги, отримало розвиток внутрішнє церковне право, здійснювалася канонічна діяльність Київських митрополитів. Надзвичайний розвиток отримали церковна архітектура і мистецтво, побудовано величні православні храми: Десятинну церкву, Святу Софію Київську, Михайлівський Золотоверхий собор та ін. Запровадження християнства сприяло потужному розвитку церковної книжної освіти, було засновано бібліотеку і школу при Софійському соборі св. київським князем Ярославом Мудрим, розвивалися церковна писемність, літописання, проповідництво тощо.

Розділення Митрополії Київської і всієї Руси на дві – Київську і Московську

1433 рік — після смерті митрополита Київського та всієї Руси Фотія, московський князь вирішив призначити на митрополита — рязанського єпископа Іону. Але прибувши до Константинополя Іона затвердження від патріарха не отримав. Патріарх висвятив на Київську кафедру митрополита Ісидора.

Проте, ні Іона, ні московський князь такого рішення не прийняли й ставились вороже до Ісидора. Коли, після Флорентійської унії він прибув до Москви, його там заарештували. Згодом йому вдалося втекти.

Московський князь просив у Константинополя висвятити для них нового митрополита, але патріарх відмовився це робити.

У 1448 році Собор православних єпископів, «по повеленію государя», без погодження з Константинопольським патріархом, поставив на митрополита «Київського» — Іону. Ця подія вважається початком окремішності Московської церкви. 1453 року, Московська церква, що канонічно перебувала в складі Київської митрополії, самовільно відокремилася.

На відміну від Москви, в Києві Флорентійську унію сприйняли нейтрально, й Ісидор пробув митрополитом Київським до 1458 року.

15 жовтня 1458 року Константинопольський патріарх Григорій III (Мамма), який був вигнаний своєю православною паствою і кліром в Рим, надав новому уніатському митрополиту Григорію II титул – Митрополит Київський, Галицький та всієї Руси.

Цей титул глави православної Київської митрополії носили до анексії Київської православної митрополії Московським патріархатом 1686 року.

Українська Православна Церква (Київська Митрополія) у синодальний період (1686–1721)

Наприкінці XVII століття РПЦ звернулася до Константинопольського патріархату з проханням дозволити підпорядкувати їм Київську митрополію і Константинополь у 1687 році це погодив. Ця подія вважається надзвичайно суперечливою, оскільки виходило що церкву-матір, з якої походить сама РПЦ, примусово підпорядкували церкві-дочці (попри суперечності цього акту, протягом трьох століть Константинопольський патріархат визнавав його легітимним і визнав його нелегітимність лише у 2018 році).

Упродовж XVIII ст. відбулося поступове обмеження та ліквідація церковних прав і автономії Київської Митрополії.

За умови відсутності власної системи духовної освіти та недостатньої розвинутості церковного життя в Росії, за вимогами російських імператорів відбувся масовий відтік українських ієрархів, духовенства та церковних діячів на служіння до Російській імперії впродовж XVIII ст. (Митрополит Стефан Яворський, Святитель Димитрій Ростовський та ін.).

Під впливом політики Російської імперії Київські митрополити XVIII ст., хоча і були за походженням українцями, поступово стають виконавцями розпоряджень Синоду РПЦ по нівеляції українського церковного життя за російськими зразками.

1686 рік - за 200 червонців і три сорока соболів константинопольський патріарх Діонісій IV підписує грамоту про переуступлення Київської митрополії під зверхність московського патріарха.

- Аналіз документів свідчить, що ніякого факту перепідпорядкування Київської митрополії з Константинопольського патріархату Москві не було, а був лише факт так званої концесії.

- Захоплення Київської митрополії Московським патріархом в Константинопольському патріархаті завжди вважали беззаконням, здійсненим всупереч канонічному праву.

- В договорі йдеться про збереження Києва в підпорядкуванні Константинополю. Патріарх Московський призначався лише “намісником” патріарха Константинопольського в Києві і тільки від його імені мав там певну (обмежену) владу, за богослужінням в Київській митрополії першим мало завжди підноситися ім'я патріарха Константинопольського, і тільки за ним - патріарха Московського

Вселенський патріарх, предстоятель Константинопольської православної церкви Варфоломій I

- «…приєднання Київської митрополії до Московського Патріархату - це анексія» (2008 р.).

Православна Церква на українських землях в складі Російської імперії у XIX – поч. XX ст.

Церковна політика російського імператорського уряду XIX-поч. XX ст. була спрямована на русифікацію та денаціоналізацію українського церковного життя за рахунок цілеспрямованих дій Святішого Урядуючого Синоду Російської Православної Церкви і світської влади.

На відміну від XVIII ст., всі Київські митрополити XIX-сер.XX ст. були етнічними росіянами, що гарантувало російському урядові їхню проімперську позицію в церковних питаннях, унеможливлювало вживання української мови (українського прочитання слов‘янської мови) в богослужінні, сприяло політиці русифікації.

Духовна освіта в українських землях в складі Російської імперії поступово розвивалася як система підготовки духовенства і мала багатоступеневий устрій. З метою уніфікації загальноросійської системи духовної освіти Києво-Могилянську академію було закрито і на її основі відкрито спочатку Київську духовну семінарію (1817-1920) і Київську духовну академію (1819-1920), яка стала одним з чотирьох центрів духовно-навчальних округів Російської імперії.

Спроби створення автокефальної православної церкви

Політичні зміни в Російській імперії, викликані Першою Світовою війною (1914-1918) і революціями 1917 р. спричинили появу і подальший розвиток українського церковного руху за автокефалію Української Православної Церкви (1917–1921). Упродовж 1917–1918 рр. відбулися єпархіальні з'їзди в Україні, найбільш радикальними з яких у справі українізації церковного життя стали Київський і Полтавський єпархіальні з'їзди 1917 р.

З метою підготовки до скликання Всеукраїнського Православного Церковного Собору для проголошення автокефалії Української Церкви і виборів митрополита-українця українські військові капелани разом з національно свідомим духовенством та мирянами утворили Тимчасову Всеукраїнську Православну Церковну Раду (ВПЦР) у листопаді 1917 р.

ВПЦР ставила собі за мету створення Української Автокефальної Православної церкви. Але швидкому вирішенню цих питань заважала, як політична нестабільність в Україні та більшовицька агресія проти УНР, так й те, що майже вся православна ієрархія складалась з росіян, які зайняли антиукраїнську позицію.

На початку 1918 року в Києві було скликано Всеукраїнський Церковний Собор, який виступив за створення незалежної від московського патріархату української церкви. Однак, 19 січня робота Собору перервалася наступом більшовиків на Київ.

Після створення Української Держави, гетьман Павло Скоропадський також всіляко сприяв створенню української автокефальної церкви. Проте, намагання Всеукраїнської церковної ради та гетьманського уряду домогтися автокефалії для Української Церкви знову наштовхнулися на спротив єпископів-росіян.

1 січня 1919 року Директорія проголосила декрет про автокефалію православної церкви в Україні[37]. Уряд відправив у відрядження до Константинополя О. Лотоцького, але практично реалізувати декрет не було змоги через різноманітні політичні чинники й більшовицьку агресію[29]. Звітуючи міністрові Іванові Огієнкові, О. Лотоцький підкреслював, що Константинопольський патріарх був обізнаний «і щодо фактичного становища автокефальної справи [в Україні], і щодо канонічних основ її», проте не збирався приймати позитивних для православної церкви в Україні рішень

Українська Православна Церква в роки Другої Світової війни (1939–1945)

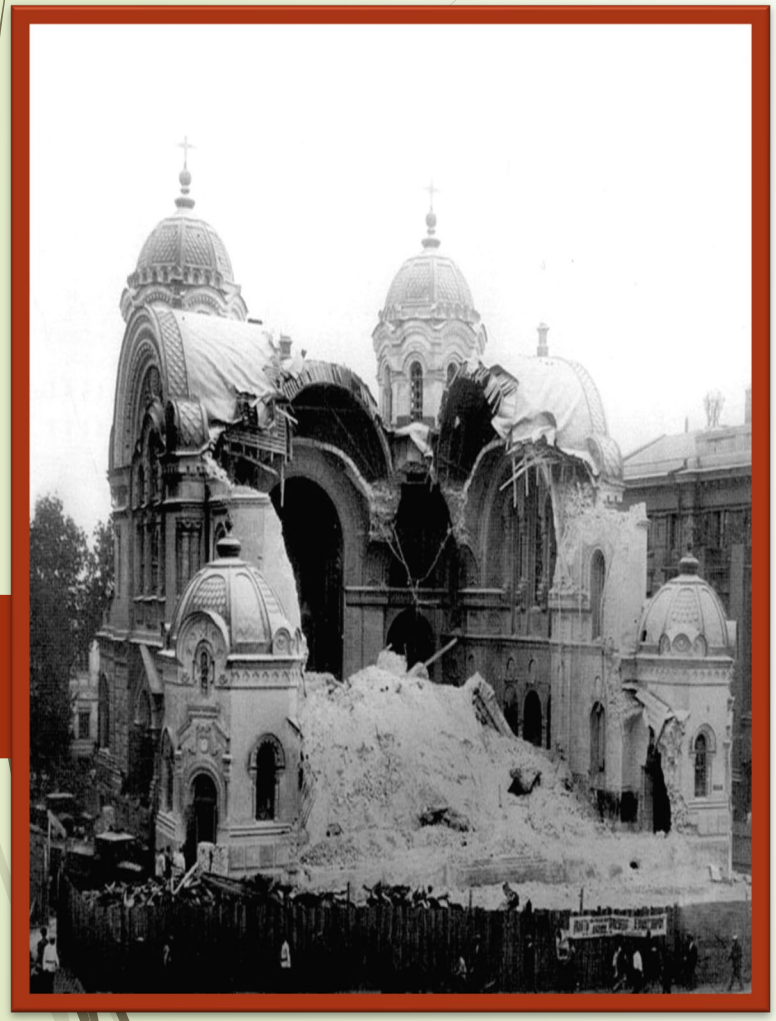

З 1930-х почався етап тотального переслідування та нищення релігії. За планами Сталіна не мало залишитись жодного священика. Повсюдно закривались храми, арештовувались священики, ліквідувалися єпархії. Перед війною церковна структура була майже повністю зруйнована.

Однак зруйнувати релігію не вдалося. За переписом населення СРСР 1937 року 56 процентів визнало себе віруючими, з них три чверті були православними.

У 1939 СРСР приєднав західноукраїнські землі, що входили до складу Польської республіки, а у 1940 радянські війська зайняли північну Буковину та Бессарабію. До СРСР фактично приєднується територія з населенням в 7 мільйонів чоловік з відкритими храмами та існуючою церковною системою. До 1939 на інших територіях СРСР релігія була загнана в підпілля.

У 1943 Сталін вирішив ослабити репресії проти церкви. В вересні був обраний патріархом митрополит Сергій (Старогородський). Обновленську церкву влада примусила приєднатись до патріаршої. Причиною такого повороту радянської влади могла бути сама війна, коли віра була необхідна для об'єднання народу. Іншою причиною було і те, що німці відкривали закриті радянською владою церкви на окупованих територіях. Відкриття храмів мало пропагандистський антирадянський ефект: в той час, як совєти їх закривали, німці несли свободу релігії

На територіях, які не потрапили під окупацію, храми майже не відкривались після 1943. Проте на повернутих з окупації територіях відкриті німцями храми в більшості випадків залишались відкритими. З урахуванням того, що на приєднаних до СРСР у 1939-40 роках західноукраїнських землях не було тотального нищення храмів та що в Україні, яка повністю увійшла під окупацію в війну, було відкрито багато храмів,

Православна Церква в Україні після Другої Світової війни

Атеїзм залишався панівної ідеологію в державній освіті. Ієрархія призначалася з відома влади, співробітники спецслужб слідкували, щоби священики не говорили нічого забороненого та опозиційного до влади.

У 1946 на Львівському соборі радянська влада організувала рішення про приєднання греко-католиків до православ'я. Собор з церковної точки зору був проведений з багатьма порушеннями, на ньому не було присутнього жодного греко-католицького єпископа. У 1948 та ж доля спіткала греко-католиків Закарпаття. Хоча об'єднання греко-католиків з православ'ям відбувалося не через волю вірян, а за рішенням влади, з того періоду і до проголошення релігійної свободи в СРСР в часи перебудови греко-католики молилися в православних храмах. Звісно, багато з них, незважаючи на це, вважали себе греко-католиками, через що в 80-ті роки проходив процес активного переходу західноукраїнських вірян до знову дозволеної греко-католицької церкви

В цей період відбувається зміна характеру середнього вірянина, отже і церкви в цілому. Основними прихожанами стали жінки, частіше немолоді.

У школах пропагувався атеїзм, а в університетах «науковий атеїзм» був серед обов'язкових предметів. Проте, багато радянських громадян були хрещені в дитинстві. Звісно, незважаючи на все це церква мала яскравих вірян і серед еліти суспільства. Наприклад, заступником церкви був вчений Сергій Корольов.

5 Релігійне й церковне життя

в 1991— 1994 рр. - побудовано й тривало будівництво близько 2 тис. храмів

23 квітня **1991 р**

Закон України «Про свободу совісті та релігійних організацій»

Одразу після проголошення незалежності виникла криза в православ'ї України

діяла

Російська православної церкви РПЦ

Собор у Харкові

Володимир (світське ім'я Віктор Сабодан)

Україною прокотилася хвиля захоплення храмів, монастирів прибічниками Володимира.
До Російської православної церкви Московського патріархату (РПЦ МП) відійшли понад 5 тис. церковних громад, монастирів, Києво-Печерська та Почаївська лаври

Собор православної церкви в Києві

Українська православна церква УПЦ

Звернулись про визнання до Кирила /відмовив/

Філарет (світське ім'я Михайло Денисенко)

проголосив

Українську православну церкву Київського патріархату УПЦ КП

Зайнявся об'єднанням праваславних церков

Шлях об'єднанням православних церков

Українська православна церква УПЦ КП

Філарет

червень 1992 р

об’єднавчий собор

Українська автокефальна православна церква УАПЦ

Мстислав

Українська православна церква УПЦ КП

Очолив **Мстислав** / Філарет-заступник /

Після смерті патріарха Мстислава

1993 р

Володимир
світське ім'я
Василь Романюк

липні **1995** р. патріарх Володимир помер

Очолив **Володимир** / Філарет-заступник /

Димитрій
(світське ім'я
Володимир Ярема)

Похорон патріарха в Києві переріс у справжню трагедію. Через відмову влади дозволити поховати патріарха на території Софійського собору виникло масове заворушення.

Українська православна церква
УПЦ КП

Очолив Філарет

1997 р. РПЦ наклала на Філарета анафему

Спроба Філарета об'єднати церкви блокував Кирил

Тим часом

Російська православної церкви
РПЦ

2000 р

Російська православної церкви
РПЦ

переіменована

Українська православної церкви
УПЦ МП

Володимир
(світське ім'я Віктор Сабодан)

прихильник ідей Філарета

У 2007—2008 рр. керівництво УПЦ МП здійснило ряд кроків, спрямованих на закріплення та розширення самостійності від РПЦ

Як результат

Митрополита Володимира (Сабодана), який мав авторитет у церкві, почали поступово усувати від влади. Митрополит помер.

2014 р

Онуфрій
світське ім'я
Орест Березовський

Українська православна церква
УПЦ КП

2018 р

Вселенський патріарх Варфоломій і Собор визнали незаконними приєднання Київської митрополії до Москви в **1686** р., накладання анафем на гетьмана Івана Мазепу, патріархів УПЦ КП Філарета та УАПЦ Мстислава.

15 грудня 2018 р

об'єднавчий Собор, ухвалив рішення про створення єдиної Православної церкви України, митрополитом обрано **Єпіфанія**

6 січня 2019 р

УПЦ
Отримала
ТОМОС

Томос — церковний документ з визнання незалежності церкви того чи іншого регіону.

Єпіфаній
(світське ім'я Сергій Думенко)

УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА (у складі Московського патріархату) — **Українська автономна православна церква, Українська автономна православна церква / Екзархат РПЦ в Україні.** Автономною церквою (від грец. αὐτός— сам та νόμος — звичай, закон) відповідно до давнього церк. права є помісна правосл. церква, що не має власного джерела влади — апостольського переємства, проте отримала відносну самостійність (самозаконність) у питаннях внутр. керування.

Українська автокефальна православна церква (УАПЦ) — одна із правосл. церков в Україні та укр. діаспорі. Утворена в жовтні 1921 на Всеукраїнському православному церковному соборі 1921, що відбувся в Києві.

Українська православна церква Київського патріархату, Українська православна церква — Київський патріархат (3 листопада 1991 — 15 грудня 2018; ін. назва — Помісна українська православна церква Київського патріархату, УПЦ КП) позиціонувала себе як одну з гілок Київ. Церкви і спадкоємниць усіх правосл. структур, що діяли у межах нинішніх міжнародно визнаних кордонів України та в укр. діаспорі: істор. митрополій у складі Константинопольського патріархату

Православна церква України (ПЦУ) — автокефальна правосл. церква, конституйована 6 січня 2019 на підставі "Патріаршого і Синодального Томосу надання автокефального церковного устрою Православній Церкві в Україні" архієпископа Константинополя, Нового Риму і Вселенського патріарха Варфоломія I у межах політично сформованої й цілковито незалежної д-ви Україна. До диптиха (списку автокефальних церков) ПЦУ занесено під № 15, ім’я її предстоятеля поминається на літургіях Вселенської патріархії. На скликаному 15 грудня 2018 Соборі до її складу ввійшли парафії УПЦ-КП, УАПЦ та частково УПЦ (МП). Предстоятелем УПЦ, митрополитом Київським із титулом Блаженніший, Собор обрав владику Епіфанія (Думенка). Статут ПЦУ зареєстровано 30 січня 2019, відтоді триває перереєстрація парафій об’єднаних